
JELENKOR

Az USA és az olasz bevándorlók

Ismertetésünk mottójául a *Bevezető* két mondatát idézzük: „Olaszországot hagyományosan emigránsok országának tekintik... Az Amerikai Egyesült Államok volt egyik legfőbb célpontjuk, olyannyira, hogy a bevándorlás alapvető szerepet játszott az Olaszország és az USA közötti kapcsolatokban és egymás kölcsönös érzékelésének meghatározásában”. Ugyancsak a *Bevezető*ben a szerző röviden összefoglalja e „kölcsönös érzékelés” történetét és mibenlétét. Kiderül, hogy a két nemzet közötti kapcsolatokat már az olasz egység létrejöttékor a „szívélyesség és az együttműködés” jellemezte, az USA-ban úgy tekintettek a risorgimentóra, mint az olasz népet felszabadító mozgalomra. 1891-ben azonban New Orleans-ban olyan események zajlottak le, amelyek tizenegy olasz bevándorló meglinceselésével végződtek; népitétel, amely, mint kiderült a bírósági tárgyalás során, teljesen alaptalan volt. Az ekkor megszakadt diplomáciai kapcsolatokat csak az USA akkori elnökének közbenjárása állította helyre.

A két nemzet sorsa az I. világháború idején ismét összekapcsolódott, a háború után az olaszok szemében *W. Wilson* amerikai elnök nagy tekintélyre tett szert, hogy rövidesen ismét megromoljon a viszony Fiume helyzetének az olaszok számára kedvezőtlen megítélésében. Majd jött *Mussolini*, akit az amerikaiak örömmel fogadtak, mert benne a kommunizmus elleni harc szilárd bástyáját látták Olaszországban. Ismét mélypont a két ország kapcsolataiban: ugyanez a *Mussolini Pearl Harbor* megtámadása után hadat üzent az USA-nak. Olaszország fasiszta diktatúrájának megdöntésében részt vevő amerikai katonákat az olaszok „felszabadítóknak” tekintették, az amerikaiak által Európának nyújtott *Marshall Terv* tovább növelte az USA népszerűségét, bár az olaszok nemigen voltak tisztában e segítség stratégiai céljaival: az amerikaiak beavatkozásával az ország politikájába, és azt újból az antikommunizmus szolgálatába állítani.

A XVIII. és a XIX. században az amerikai „elit” varázslatos, de „barbárok lakta” földnek tekintette Itáliát, ahol ismeretlen a demokrácia és a kulturált élet. Az olaszok különböző USA-városokban történő letelepedése

hozta létre az ún. „Little Italies” elnevezést és fogalmat, amely az olaszok lakta városnegyedeket jelentette.

A fenti *Bevezető* után a könyv öt nagyobb fejezetre oszlik, ezek címei: *I. Emlékezet és történelem; II. A nagy hullám (ti. bevándorlási); III. A két háború között; IV. A háború (ti. a 2. világháború) utántól máig; V. Az olasz-amerikai kultúra.*

A szerző az olaszok kivándorlását az „egyesülés utáni olasz történelem egyik legjelentősebb tömeges jelenségének” nevezi, de aláhúzza, mindezek ellenére kevés e jelenségnek szentelt komoly tanulmány jelent meg róla. Külön kiemeli, hogy még a *marxista* történetírást sem nagyon érdekelte, csak akkor, ha „politikai menekültekről” volt szó. Maga az olasz nép sem foglalkozott az 1876 és 1976 között az országukat elhagyott mintegy 26 millió kivándorló problémájával; a helyzeten csupán egy 1995-ben egy bizonyos *Marco Rossi-Doria* által publikált mű változtatott, amely 2000-ben folytatódott a Rómában megtartott *Olaszok a világban első konferenciájával*, ennek egyik célja lett a szülőhazán kívül élő olaszok (főleg fiatalok) anyaországához kötődésének erősítése, elsősorban kulturális téren, 2001-től pedig lehetővé téve számukra a külföldi tartózkodási helyükön történő részvételt az anyaországbeli választásokon. Ezalatt az USA-ban több múzeum idézte a bevándorolt olaszok helyzetét, életmódját, nem hagyva figyelmen kívül azokat az amerikaiakat sem, akik magukat olasz származásúaknak tartották, és akik között felbukkan sok, kiemelkedő hírnévre szert tett olasz származású amerikai is. Mindezek mellett állami segédlettel olyan folyamatoknak is tanúi lehetünk, mint a bevándorlók (így az olaszok) „elamerikanizálása/elamerikanizálódása” is, bár ezt a rendszert többen támadták, és egyrészt inkább az olasz bevándorlók „politikai és szakszervezeti radikalizálódási formái”, valamint a „család mint társadalmi intézmény és a bevándorlók kultúrája iránt kezdtek érdeklődni”. Ezt kiegészítette az olaszok saját hazájukhoz történő „transznacionális” kapcsolatainak tanulmányozása.

Ha az USA-ba emigrált olaszoknak szentelt kutatások és tanulmányok száma nőtt, problémákat vetett fel az ezekhez való hozzájárítás nehézsége; ennek leküzdésében kiemelt helyen áll egy római és egy firenzei könyvtár, az USA-ban több, e témával foglalkozó intézet, alapítvány.

Mikortól számíthatjuk az olaszok jelenlétét az USA-ban?

Az első, kisebb létszám az egységes amerikai állam megalakulása után jelent meg, közöttük orvosok, vándorárusok, művészek voltak, ők Észak-Itáliából érkeztek, míg a parasztok Dél-Itáliából. A tömeges kivándorlás 1880 után indult meg, a kivándorlók többségét venetóiak, míg a XX. század I. világháborúig terjedő időszakában a dél-olaszok alkották. A kivándorlás

legfőbb oka a hirtelen megnövekedett munkanélküliség volt, területileg – már ekkor is – főként Dél-Itáliában. De szerepet játszott a mezőgazdaság (Dél-Itália) és az ipar (Észak-Itália) roppant egyenlőtlen, konkurenciával súlyosbított fejlődése is. Külön problémát jelentett Szicília helyzete, ahol lázongások is kitörték. A kivándorlás költségeit sokszor az USA-ban élő olasz közösségek fedezték, illetve olasz közvetítők, ügynökségek – melyek alaposan és szégyenletesen kihasználták a tudatlan kivándorolni szándékozókat. De nehéz helyzetbe kerültek azok is, akiknek sikerült álmaik országába bejutni: olyan nehézségekkel és problémákkal kellett szembenézniük, mint – alapvetően – az angol nyelv nem-tudása, azután szállás és munka keresése. Az 1920-as évekig a bevándorolt olaszok problémáival a „padrone” (főnök) foglalkozott, közvetítette azokat a helyiek felé. 1920 után már az ún. „prominenti” (prominensek), azaz már ott élő olasz újságírók, tanárok stb. nyújtottak segítséget különböző kölcsönös segélyező egyesületeken keresztül. Azok, akik gyárakba, üzemekbe kerültek, az otthonitól teljesen eltérő munkaviszonyokat találtak, s nehezen tudtak beilleszkedni, a vidékre került olaszok nem nagyon választották a földművelést, ezért az amerikaiak által ilyen céllal létrehozott olasz mezőgazdasági kolóniák száma gyorsan megcsappant. A legtipikusabb azonban az volt, hogy – mivel a bevándorolt olaszok többségének nem volt szakképzettsége – csak nagyon alacsony minőségű munkákat kaptak: út- és vasútépítés, rakodás...

Ami a bevándorolt olaszok szindikátusokba tömörülését jellemzi, az csak későn bontakozott ki, azokban a szektorokban, melyekben nagy számban voltak jelen, így. pl. a bányászatban, textiliparban. Viszont magukkal vitték Európából a szocialista ideológiát, s hamarosan megjelentek az olasz szocialista pártok, de csak kevés hazájukbeli taggal. Könnyebben csoportosultak az olasz etnikumúak a nagyvárosok egyes negyedeiben, ahol létrehozták a már említett „Little Italies”-kat, ahol a számukra szükséges intézményeket is megteremtették: boltokat, éttermeket stb... Ezen intézmények „prominensei” között számos, meglehetősen kétes erkölcsű ember is akadt, öbelőlük gyakran közönséges bűnözők lettek. A bevándorolt olaszok kapcsolatát a sajtó biztosította: 1850 és 1930 között több mint ezer olasz nyelvű lapjuk jelent meg, az olvasók száma időnként több százezerre rúgott. Ezek a lapok a későbbiekben az USA-ba bevándorolt olaszok történelmének fontos forrásává váltak. A „prominensek” sajtóorgánumai időnként gyűjtést indítottak híres olasz emberek emlékére emelendő szobrokra, mint pl. Kolumbusz, Verrazzano, Garibaldi... Az olasz nyelvű újságok jelentősége nagymértékben csökkent 1930–1960 között.

Hogyan alakult a bevándorlók sorsa a két világháború során?

Az olaszok lakta városrészekben – a „Little Italies”-ban – a szülőháza belépése az I. világháborúba „nacionalista hullámot” kavart: mintegy 65 ezer amerikai olasz tért haza Olaszországba, és ott állt be a hadseregbe, és mintegy 300 ezer amerikai olasz az Európában állomásozó amerikai egységekhez csatlakozott, ezen kívül pénzzel járultak hozzá az olasz Vöröskereszt munkájához. A háborút megnyerő országokon belül az olasz „győzelmet” az USA-ban élő olaszok ujjongva fogadták. A két világháború között a Mussolini által szított „radikális–nacionalista propaganda” az amerikai olaszok „nemzeti identitását” erősítette csakúgy, mint a „nemzeti” jellegű vallási kultuszok és a „nemzeti” karakterű, Mussolini-párti etnikai csoportosulások megjelenése. Mindezek mellett az USA-ban az olaszokat megvetés és lenézés sújtotta, gúnyolták őket, képteleneknek tartották az elfogadott társadalmi együttélés szabályainak betartására; különösen a Dél-Olaszországból származókat érintették érzékenyen az amerikaiak negatív reakciói. Az I. világháborút követően újabb nagy olasz bevándorlás kezdődött: a bevándorlók között sok volt a paraszt. Nem szabad ugyanakkor elfelejteni, hogy ezekben az években az amerikaiak életszínvonala igen magas volt, és ennek hatásaiból a bevándorolt olaszok sem maradtak ki! Igaz, sokuk politikai beállítódottságát nagymértékben befolyásolta az USA-ba is eljutó olasz fasizmus, azon belül Mussolini ideológiája, illetve a velük szemben megnyilvánuló antifasiszta irányzatok ellenállása. Az 1930-as évek olaszországi zsidóellenes törvényei nem sok ellenállást váltottak ki az USA-ban letelepedett olaszok között, akik inkább attól féltek, hogy a befogadó országuk és Itália között elmérgesedik a politikai helyzet, míg az amerikai hatóságok egyre gyanakvóbban néztek a berlini, tokiói és római bevándorlókra. A háború kitörésekor azután már megjelentek – többek között – az amerikai olasz konzulátus USA-beli fasiszta propagandáját ismertető sajtócikkek, Pearl Harbor után pedig megindult az *FBI* összehangolt támadása (megfigyelések, letartóztatások...) az olaszok ellen, akik erre az olasz fasizmustól való eltávolodással és az amerikai katonai intézkedések támogatásával reagáltak pl. úgy, hogy USA-beli olasz fiatalok tömegestől léptek be az amerikai hadseregbe. Végül 1942-ben az amerikai főügyész bejelentette: nem tekintik többé ellenségnek az ott tartózkodó olaszokat.

A II. világháború utáni katasztrofális olasz gazdasági helyzet újabb kivándorlási hullámokat gerjesztett; most azonban már nem az USA volt az elsődleges és egyetlen cél, hanem a nyugat-európai országok, így pl. Belgium, Franciaország, Svájc, Németország. Az USA-célpontú olasz kivándorlás csak 1965 után nőtt meg ismét, az 1990-es években a szicíliai származású kivándorlók száma ugrott meg. Ezekben az években elsősorban

a magasan képzett olaszok kivándorlása tűnik fel, bár ezt megelőzően az 1930-as és 1940-es években is találkozhattunk nagy tekintélyű olasz tudósok USA-ba távozásával. Az olasz–amerikaiakat természetesen az amerikai politikusok felhasználták pl. az elnökválasztások idején is (J. F. Kennedy, L. B. Johnson...). A bevándorolt olaszok által lakott városnegyedek erőteljesen igyekeztek megakadályozni más etnikumok, így pl. az afrikaiak beáramlását lakónegyedeikbe.

Sokan ismerjük az amerikaiak véleményét a bevándorolt olaszokról; filmek sora alakította ki a „maffiózó” olasz képét, és ebben volt némi igazság is: a „Fekete Kéz” nevű társaság pl. a XX. század elején tevékenykedett, majd világszerte ismerősek lettek »*Lucky*« *Luciano*, *Frank Costello*, *Tommaso Lucchese* stb... neve a bűnözés világából. Nagy részük Szicíliából származott. De az amerikaiak megismerhették a *Cosa Nostrát* és a szicíliai *maffiát* is. Szerencsére, nem csak a meglehetősen tág terű olasz bűnözés jellemezte a bevándorolt olaszokat: sokan közülük komoly eredményeket értek el a mezőgazdaságban, a bankszektorban, az olasz fogyasztási cikkek USA-beli megismertetésében és terjesztésében; a II. világháború utáni „elamerikanizálódási” hullám visszaszorította a főleg kiskereskedői hálózat sikeres tevékenységét. Az amerikai autóiparban játszott óriási szerepet a Pennsylvániában, bevándorolt olasz családban született *Lee A. Iacocca*, aki először a Ford cégnél, majd a Chrysler Corporationnál tűnt ki tudásával, szervezői képességeivel.

A bevándorlók és az amerikai kultúra, azaz az „italo-amerikai kultúráról” is részletes ismertetést kapunk. Megtudjuk, hogy kb. az 1970-es évekig az „idegenek demokráciára nevelése” a következőkön alapult: iskolakötelezettség 16 éves korig, az amerikai zászló előtti tisztelegés, az „amerikai mítoszok” ünneplése. 1970 után az iskolák bizonyos negatív szerepének feltárása ezeket a nevelési elveket is kétségbe vonta, amihez még hozzájárult maguknak az olaszoknak a nehezen nevelhetősége és hozzászoktatása az amerikai demokráciához, valamint azon nyelvi nehézségek, amelyekkel találkoztak, és amelyek angol–olasz keveréknyelvet hoztak létre: a bevándorolt olaszok egymást követő generációi különbözőképpen felejtették el anyanyelvüket, illetve sajátították el az angol nyelvet. Megfigyelték, hogy pl. a „második generációs bevándorlók” már nem kívánták „szüleik nyelvét” használni, ami a „generációk közötti összeütközést táplálta”. Az 1960-as évektől jelentősen megnőtt az olaszra szakosodó amerikaiak száma, és (mintha csak Magyarországról beszélnénk! - *A cikk szerzője*) csökkent a francia és a német nyelv iránti érdeklődés. Ami ugyanakkor meglepő jelenség: a harmadik és negyedik generációs olasz-amerikaiak, „bár kifejezet-

ten amerikai identitásúak, egyre inkább érdeklődnek gyökereik felfedezése iránt, egyrészt a turizmus, másrészt az olasz nyelv és kultúra tanulmányozásán keresztül”.

Az italo-amerikai (azaz USA-n belüli olasz nyelvű) irodalom nemigen büszkélkedhetett, főleg az első bevándorlási hullámok idején jelentős szerzőkkel, akik mégis írtak, azok műveinek témája „az identitáshoz és a társadalmi marginalizálódás elleni harchoz kötődött”. Új arcok tűntek fel ebben az irodalomban az 1940-es és 1950-es években, az ő témáik egyrészt az amerikai társadalomba beilleszkedés, másrészt az amerikai-olasz maffia volt; az ezen művekből készült *filmek* világhírnévre tettek szert, nálunk is vetítik még ma is őket. Úgy tűnik, hogy az irodalomnál nagyobb népszerűségnek örvendett a sport: ezen a téren a bevándorolt olaszok eredményei javították az amerikaiak által róluk kialakított, sokszor ugyancsak negatív képet. Érdekes, hogy a futball nem nagyon érdekelte ezt a réteget, nem úgy a bokszt és a baseball, ez utóbbi annak ellenére, hogy eredetileg tipikusan amerikai sportág. A *film* csak a II. világháború utáni időszakban hozta el a „betörést” az amerikai kultúrába, hála az akkoriban kibontakozó olasz neorealizmusnak, később sikeresek voltak az Olaszországba érkező jómódú amerikai turisták kalandjait bemutató vígjátékok, az italo-amerikaiak pedig már a mozi felbukkanása után szinte azonnal megjelentek az amerikai filmekben, amelyek azonban gyakran sztereotípiákra épültek. Valamelyest javult az olaszokról kialakított kép az I. világháború idején, amikor Olaszország és az USA egymás oldalán harcolt Európában. Az utóbbi időkben olyan italo-amerikai filmszínészek tettek szert világhírnévre filmekben, mint *Robert de Niro*, *Al Pacino* vagy *Martin Scorsese*.

És elértünk a XXI. századhoz, azaz szinte napjainkig. A szerző „Commonwealth italiano”-nak nevezi a mai italo-amerikaiak közösségét, akik jó kapcsolatokat tartanak fenn minden téren az anyaországgal, akár kultúráról, akár gazdaságról legyen szó, egyre szívesebben vásárolnak „*made in Italy*” termékeket, az olasz kultúrát olyan személyiségek képviselték-képviselik, mint *Pavarotti*, *Sophia Loren*, *Bocelli*; többek között ők azok, akik – az olasz termékeken kívül – új imázst adtak, adnak az amerikaiaknak a régi, gyakran elcsépejt és főleg a tudatlan, bunkó olaszokról kialakított vélemények helyett.

Összetett az anyaországbeli olaszok és az italo-olaszok közötti viszony alakulása. Mussolini annak idején megpróbált az amerikai olaszokkal kapcsolatokat fenntartani, egyes kutatók ezeket a kapcsolatokat sznobizmussal vádolták, sőt, azt is mondták, az italo-amerikaiak nem képesek az olasz „karaktert” külföldre magukkal vinni. A mai helyzet sem jobb a szerző szerint,

aki azt állítja, az Olaszországra vonatkozó ismereteik nagyon felületesek, sokan nem is jártak még Olaszországban; másrészt az is igaz, hogy „katasztrofahelyzetekben” erkölcsileg és anyagilag is segítik az anyaországbelieket. Politikai téren „lobbiznak” az olasz politikai érdekek érvényre juttatásáért. Összefoglalásként – jegyzi meg a szerző – „Róma kevésbé érdeklődik a külföldön élő olaszok iránt”, illetve „csak kevés italo-amerikainak vannak erős kapcsolatai származási országával”, viszont erős kapcsolatok fűzik össze az USA és Olaszország politikáját a terrorizmus elleni közös fellépés területén.

Tömör, sok területre kiterjedő, a téma iránt még csak most érdeklődni kezdő számára nyújt hasznos *kiindulópontokat* a könyv. A részletekre is kíváncsi olvasó, kutató számára statisztikai táblázatok és 36 oldalnyi bibliográfia áll rendelkezésére olasz és angol nyelvű művekből, ami óriási anyagot ölel fel és szorosan kapcsolódik a könyvben tárgyalt témákhoz.

Matteo Pretelli: L'emigrazione italiana negli Stati Uniti (Olasz emigráció az Egyesült Államokban). Bologna, Il Mulino, 2011. 213 old.

Kun Tibor